

JEZIKOVNO RAZSODIŠČE

Jezikovno razsodišče 1980–1982, Založništvo tržaškega tiska, Založba Drava, Trst, Ljubljana, 1984, 350 str.

Jezikovno razsodišče pri Socialistični zvezi delovnega ljudstva zdaj dela že sedmo leto. Čeprav je veliko nespoštovanja njegovih razsodb, razsodišče ne odneha. To ni samo muha enodnevnica, ampak stalna ustanova, ki daje ugledne izjave o slovenskem jeziku in javni rabi.

Založništvo tržaškega tiska in Založba Drava v Celovcu sta objavila v knjižni obliki prvih osemdeset razsodb o jezikovnih problemih in odmeve nanje. Knjiga je rezultat dveletnega dela Jezikovnega razsodišča v njegovi prvi sestavi: predsednik je bil Matjaž Kmecl, člani pa Janez Gradišnik, Janko Moder, Janez Sršen in Jože Toporišič. To je bil buren čas, tedaj je bil boj med privrženci in sovražniki Jezikovnega razsodišča najhujši.

Pri priložnostnem branju izjav Jezikovnega razsodišča v dnevnih časnikih nam marsikakšen zanimiv prispevek ni prišel pred oči, zdaj pa v knjižni izdaji lahko vse to vidimo, mirno študiramo argumente zastopnikov nasprotujočih si mnenj in si ustvarjamo lastno mnenje.

Ko listamo po knjigi, se spet zavemo omahovanj med mnogimi boljšimi in slabšimi besednimi zvezami ali besedami: *Janko Novak* – Novak Janko; *Osnovna šola Prežihovega Voranca* – Osnovna šola Prežihov Voranc; *Jugoslavija* – jugoslovanski prostor; *brati* – čitati; *odpirati* ali *začenjati* – otvarjati; *uporabnik* – koristnik; *posameznik* – poedinec; *vroče hrenovke* – hot dogs; *žvečilna guma* – kaugummi itd.

Današnje čase se je treba bojevati celo, da tuje vezniške besede ne bi izrinile domačih: *Posodil ti bom konja*, če (s tem da) mi boš pomagal pobirati krompir. Ta primer nas opozarja, da niti naš kmet ne govori več tako čiste slovenščine, kot jo je včasih. Ko beremo knjigo, pa se moramo spet in spet čuditi, do kakšne nerazumljivosti nam lahko spači jezik naš birokrat: *Delavka, ki opravlja dela in naloge vzgoje in varstva otrok, je delavki, ki opravlja dela in naloge individualnega poslovnega organa vzgojno-varstvenega zavoda, izročila pismo izjavo, da ne želi več delati v tej organizaciji in da prekine delovno razmerje*. Da to razumemo, je res potreben prevod v navadno slovenščino: *Vzgojiteljica je upravnici izročila odpoved*.

Izjave Jezikovnega razsodišča niso samo načelne, ampak so v njih velikokrat navedeni ugotovljeni krivci: šofer, prodajalka, prevajalec, novinar, lektor, oficir, general, urednik, sodnik, zdravnik, direktor, delegat, sekretar idr. Nihče ni ne premajhen in ne prevelik, da ga Jezikovno razsodišče zaradi njegovega malomarnega odnosa do naše materinščine ne bi klicalo na odgovornost.

Čeprav vsak Slovenec, kot smo že rekli, priložnostno bere izjave Jezikovnega razsodišča, ga knjižna izdaja vseeno še močno pritegne. Samo dveletno delo Jezikovnega razsodišča je predstavljeno kar na tristo petdesetih straneh. Gradivo je razumljivo tudi za manj izobraženega bralca. Morda se manj jezikoslovno izobražen bralec včasih težko opredeljuje do razlogov, ki podpirajo ali zavračajo določeno stališče; za veliko drugih bralcev pa je ravno v tem užitek. Priznati je treba, da razsodišče v dveh letih ni delalo strokovnih napak, ki bi jih moralo preklicevati. Poleg temeljitega miselnega razčlenjevanja jezikovnih problemov je pogosto tudi močno čustveno kodiranje besedila, včasih že kar premočno (npr. *Ali ne bi bilo tega pisca enostavno ubiti, ne pa le obsojati njegov jezik!*).

V Jezikovnem razsodišču sodelujejo ljubitelji slovenskega jezika in poklicni jezikoslovci. Tako se v vsakdanji skrbi za materinščino zglašujejo napetosti med njimi, ki se pri nas ob izidu novega pravopisa ali drugih priložnostih tako rade pokažejo. V izjavah Jezikovnega razsodišča je čutiti enako spoštovanje jezikoslovnega izročila kot tudi upoštevanje jezikovnih novosti. Škoda pa je, da se izgublja toliko energije za reševanje drobnih jezikovnih problemov, zmanjkuje pa naši slovenistični znanosti moči in volje za sestavljanje večjih sintetičnih del, ki bi nam bila tako potrebna.

Franc Žagar
Pedagoška akademija v Ljubljani